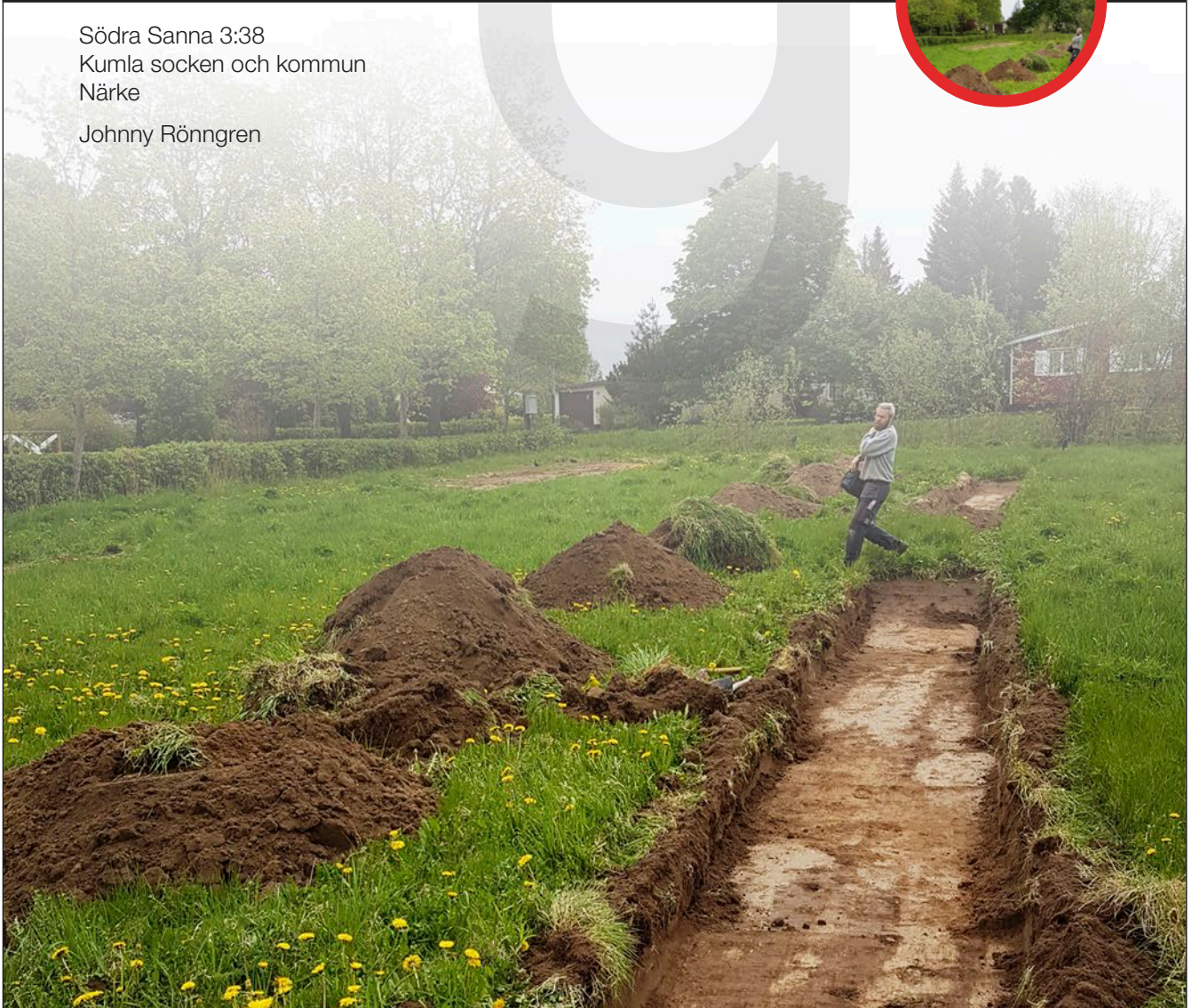

Spår av medeltid i Södra Sanna

Södra Sanna 3:38
Kumla socken och kommun
Närke

Johnny Rönngren

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB

Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro

Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se

arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

---

*Översigtskarta över Örebro län med platsen för
södra Sanna markerad i rött.*

© 2019 Arkeologgruppen AB
Arkeologgruppen rapport 2019:37

Författare	Johnny Rönngren
Kvalitetsgranskning	Annica Ramström
Grafisk form	Nina Balknäs
Omslagsfoto	Schakt 4 i Södra Sanna 3:38. Foto från väster.
Foto	Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_180001

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2019:37

ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP 2

Spår av medeltid i Södra Sanna

Södra Sanna 3:38
Kumla socken och kommun
Närke

Johnny Rönngren

Lst dnr 431-2138-2019

Tekniska och administrativa uppgifter

Län Örebro
Kommun Kumla
Landskap Närke
Socken Kumla
Fastighet Södra Sanna 3:38

Fornlämningsnummer —
Lämningstyp boplats
Datering sen vikingatid/tidig medeltid

Typ av undersökning arkeologisk utredning etapp 2
Länsstyrelsens beslutsdatum 2019-04-23
Länsstyrelsens diarienummer 431-2138-2019
Arkeologgruppens projektnummer P19029

Projektledare Johnny Rönngren
Fältpersonal Johnny Rönngren, Tobias Vinoy

Undersökningstid 2019-05-15
Undersökt yta
Inmätningsteknik hand-GPS
Koordinatsystem SWEREF 99 TM
Höjdsystem RH 2000

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

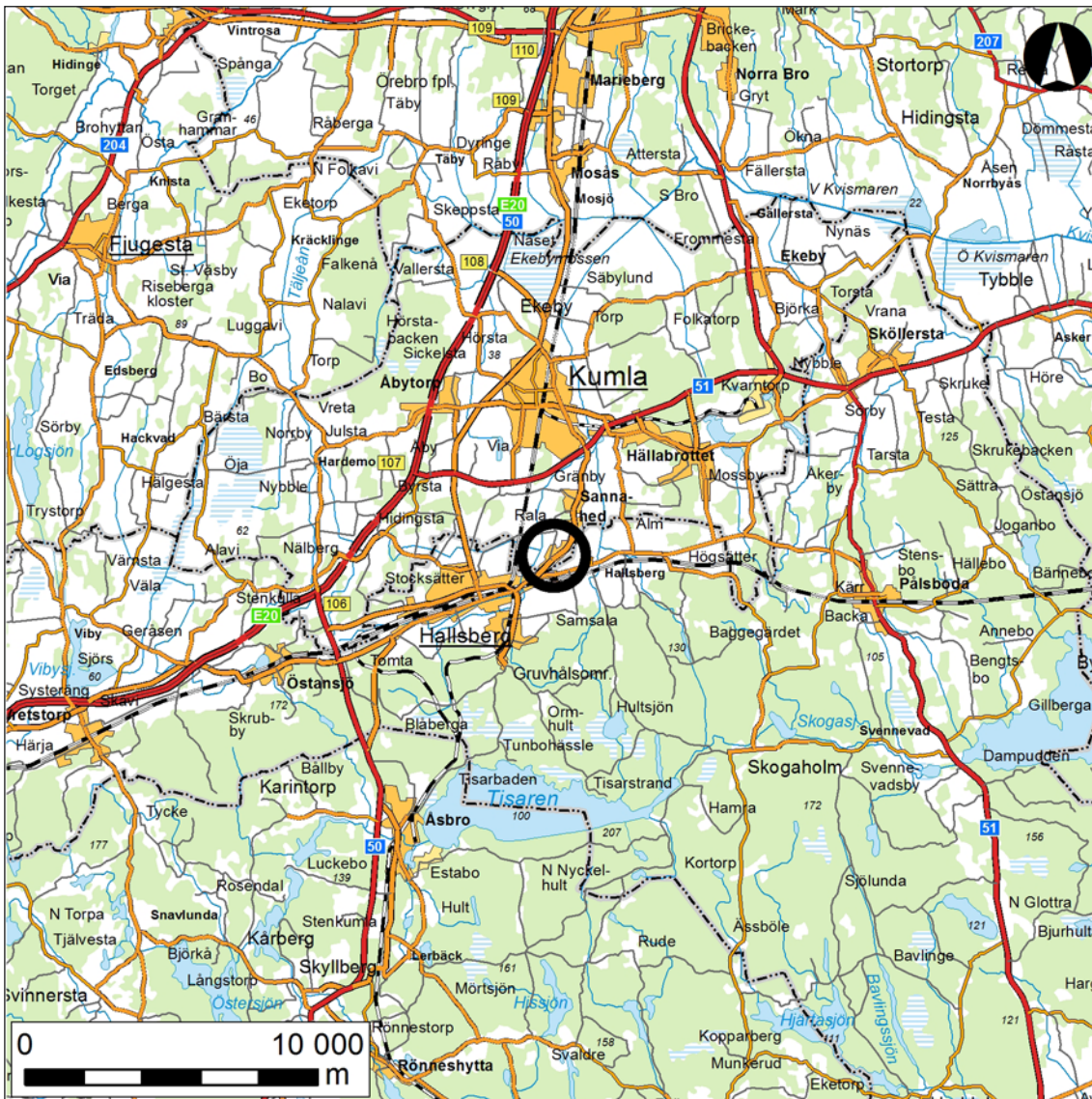
Fynd

Inga fynd tillvaratogs.

Innehållsförteckning

Inledning	5
Sammanfattning	5
Bakgrund och kulturmiljö	7
Syfte och målgrupper	11
Genomförande och metod	11
Resultat	12
Tolkning och värdering av resultaten	14
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	15
Referenser	16
Bilagor	17
<i>Bilaga 1. Anläggningstabell</i>	17
<i>Bilaga 2. Schakttabell</i>	17
<i>Bilaga 3. ¹⁴C-dateringar</i>	17
<i>Bilaga 3. ¹⁴C-dateringar</i>	18

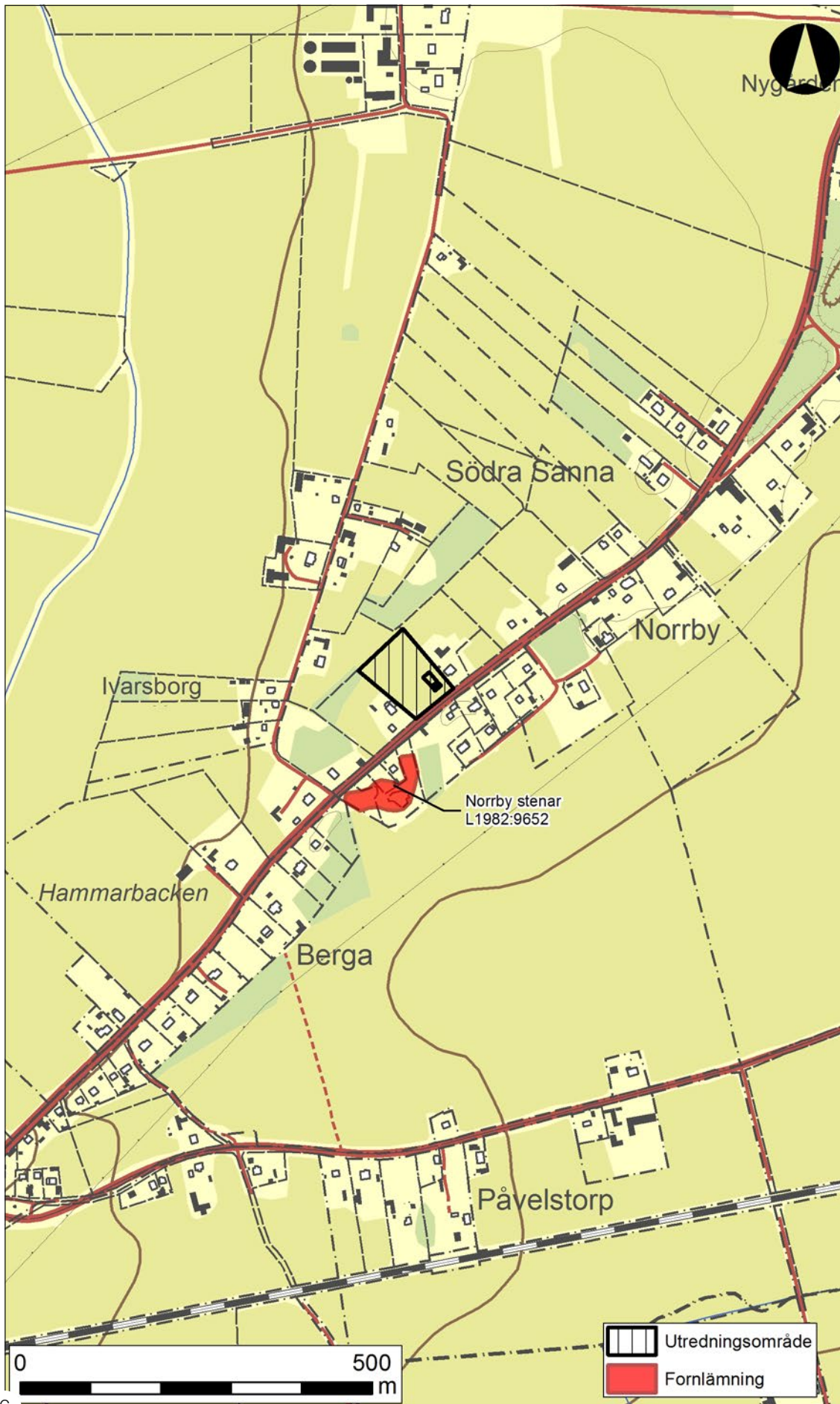
Figur 1. Karta över trakten kring Södra Sanna med platsen för utredningsområdet markerad med svart. Skala 1:250 000.

Sammanfattning

I samband med tomtavstyckning av fastigheten Södra Sanna 3:38 i Kumla kommun, Närke, har Arkeologgruppen AB genomfört en arkeologisk utredning etapp 2. Undersökningsområdet var omkring 8 000 kvadratmeter stort. Tolv schakt om 342 kvadratmeter har utredningsgrävts. I ett av schakten framkom lämningar i form av ett stolphål med brända ben i fyllningen och en ränna. Benfragmenten ¹⁴C-daterades till decennierna kring sekelskiftet 1800–1900. De bedöms höra till den historiska torpbebyggelsen som fanns på platsen under tiden då området användes som militärt övningsfält. Ett kolprov från rännan daterades till övergången mellan sen vikingatid och tidig medeltid. Möjligtvis rör det sig om en väggränna till en byggnad.

Inledning

I samband med tomtavstyckning av fastigheten Södra Sanna 3:38 i Kumla kommun och socken, Närke, har Arkeologgruppen AB genomfört en arkeologisk utredning etapp 2. Fältarbetet utfördes den 15 maj 2019 av Johnny Rönngren och Tobias Vinoy. Beslutande i ärendet var Länsstyrelsen i Örebro.

Figur 2. Utdrag ur fastighetskartan med utredningsområdet (svartskrafferad) strax norr om "Norrby stenar" (L1982:9652).

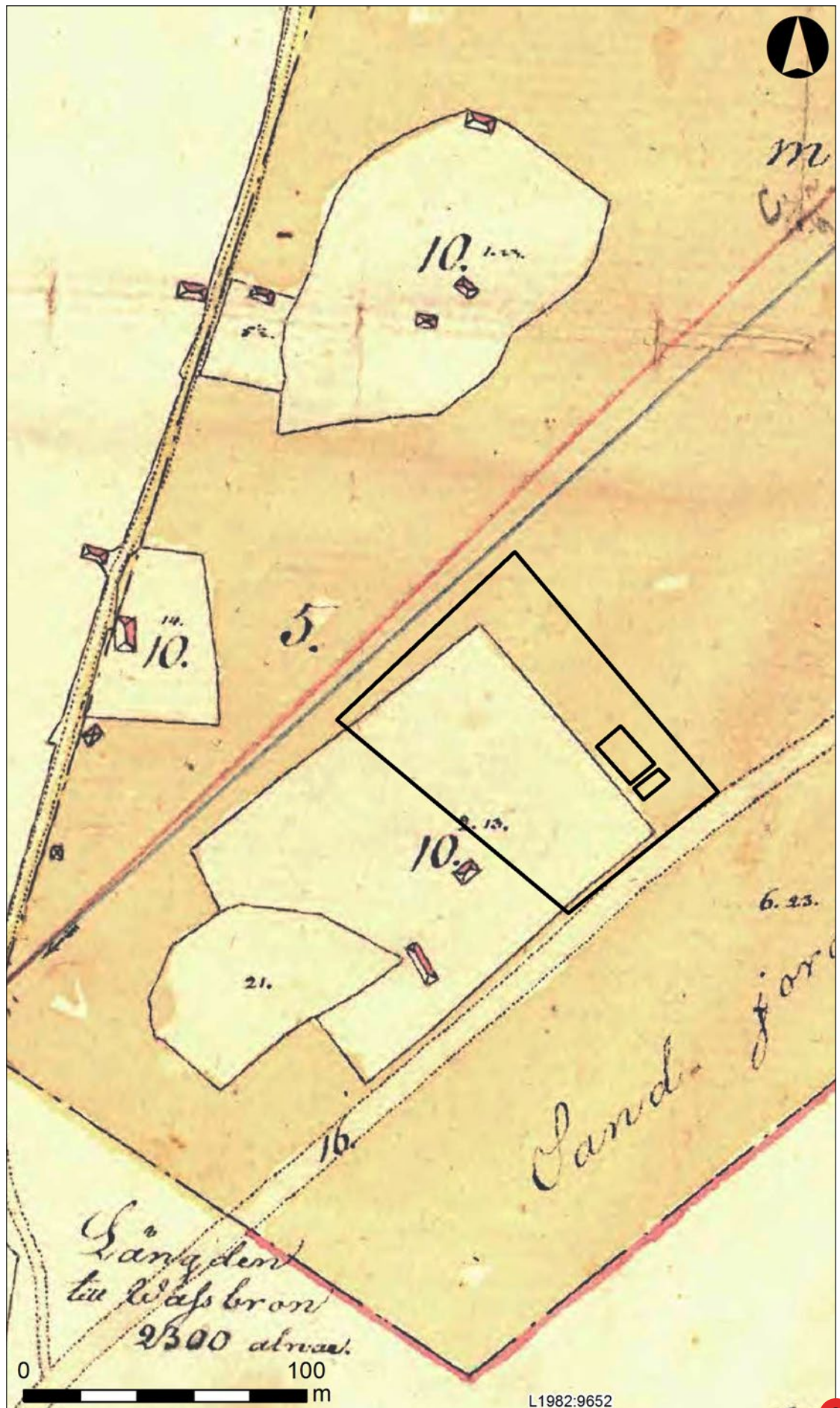
Bakgrund och kulturmiljö

Utredningsområdet utgörs av en öppen och plan gräsvall, tidigare brukad som åker, belägen väster om Sannahedsvägen. Sannahedsvägen löper i nordöstlig-sydvästlig riktning och följer en större ås mellan Kumla och Hallsberg. Fornlämningsbilden på åsen består enbart av en lämning, Norrby stenar (L1982:9652), som är en av Närkes mer framträdande fornlämningar (Hofberg 1868:33ff). År 2012 utfördes en arkeologisk undersökning inför byggnationen av en parkeringsplats intill Norrby stenar (Karlenby 2012). Vid undersökningen påträffades ett flertal stolphål och gropar som tolkades som stenlyft från ytterligare större stenblock som ingått i fornlämningen.

Platsen för utredningsområdet har tidigare ingått i det militära övningsfältet Sannahed som var i bruk åren 1815–1912 (Nordisk familjebok 1916:722). Enligt en karta upprättad år 1815 (Akt 18-kua-110) har utredningsområdet legat i övningsfältets södra del, där ett flertal torp hörande till Södra Sanna var belägna. Området med torpbbyggnaden i den södra delen av övningsfältet kom att styckas av från fältet, då senare kartor från år 1856 visar hur fältet minskat i yta. Både kartan från år 1815 och Häradsekonomiska kartan från år 1864 visar att ett mindre torp/backstugebebyggelse, omgivet av åkermark, funnits i området invid utredningsområdet.

Figur 4. Detalj över karta över "Sanna-fältet" år 1815. Utredningsområdet har legat inom ett av torpens tomtmarker. Skala 1:2 000.

Figur 5. Utdrag ur Häradsekonomiska kartan från åren 1864–1867. Militärområdets yta omfattar inte längre platsen för utredningsområdet utan utgörs av backstugor och åkermark. Skala 1:10 000.

Syfte och målgrupper

Syftet med utredningen var att klargöra om fornlämningar berördes av de planerade bygg- och anläggningsarbetena inom fastigheten och att föreslå antikvarisk status för dessa. Resultaten skulle även kunna användas vid Länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövning samt utgöra underlag för eventuella kommande arkeologiska åtgärder och i företagarens planering. Målgrupper för utredningen var i första hand Länsstyrelsen och berörda privatpersoner.

Genomförande och metod

Schakten grävdes skiktvis med maskin med en skopbredd på 1,3 meter. Schakt och anläggningar mättes in med handhållen GPS och dokumenterades skriftligt. Foto togs översiktligt och över separata anläggningar. Stolphålet (A13) handgrävdes och benfragment samlades ihop. Rännan (A12) snittades på två platser för att avgöra djup och innehåll. Kolprov togs ur båda anläggningarna och medel för två ¹⁴C-analyser har därefter nyttjats i samråd med Länsstyrelsen.

Figur 6. Vy över utredningsområdet från sydöst. Områdets utgjordes av gräsvall. Till höger i bild syns schakt 1.

Resultat

Utredningen resulterade i att sammanlagt tolv schakt om 342 kvadratmeter undersöktes. Schakten visade på en relativt homogen stratigrafi med 0,25–0,40 meter matjord över en steril botten av sand. Arkeologiska lämningar påträffades i schakt 7 och utgjordes av ett stolphål (A12) och en ränna (A13).

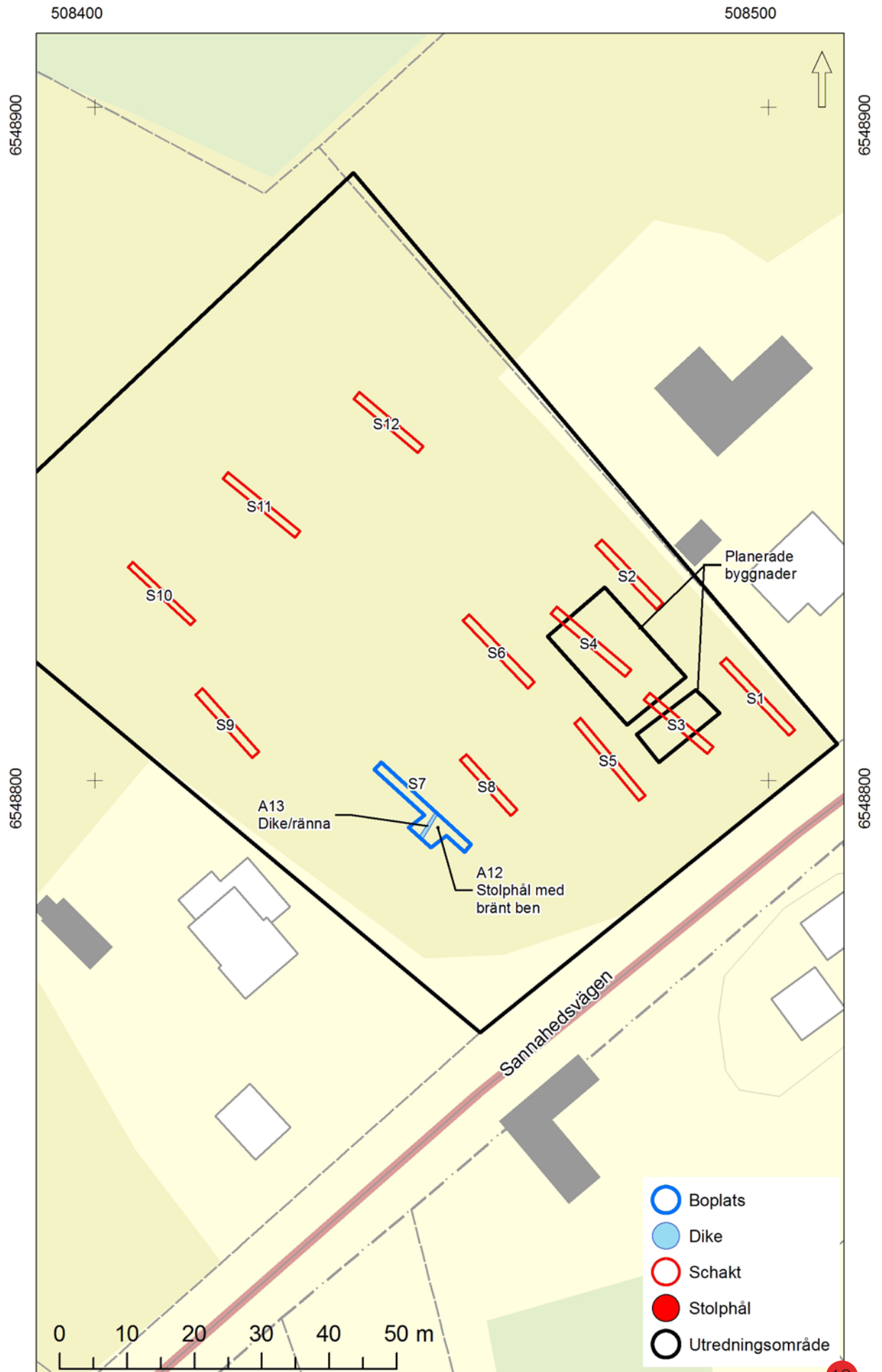
Fältarbetet inleddes, enligt Länsstyrelsens direktiv, med schaktning vid den planerade byggnationsplatsen i tomtens nordöstra hörn. Där grävdes sex schakt utan att arkeologiska lämningar påträffades. I schakt 2 och 4 påträffades ett äldre åkerdike.

I tomtens sydöstra hörn grävdes schakt 7 där ett stolphål (A12) och en ränna (A13) framkom. Stolphålet mätte 0,3 meter i diameter och var 0,11 meter djupt. I fyllningen, som bestod av gråbrun sandig silt, fanns både kolfragment och ett tiotal fragment av brända ben. En meter väster om stolphålet framkom en 0,35 meter bred ränna med plan botten. I fyllningen fanns förutom enstaka stenar (runt 0,1 meter i storlek) även kolfragment.

Efter samråd med Länsstyrelsen beslutades att ¹⁴C-datera de brända benen från stolphålet och ett kolprov från fyllningen i rännan. Med tanke på platsens närhet till gravfältet Norrby stenar fanns möjligheten att anläggningarna utgjorde del av en samtida boplats. Resultatet av ¹⁴C-analysen visade att de brända benen dateras till decennierna kring sekelskiftet 1800–1900 e. Kr. Kolet från rännan daterades till åren 1010–1160 e. Kr., sen vikingatid eller tidig medeltid.

Figur 8. I schakt 7 påträffades en grund ränna med flat botten (till vänster i bild) och ett stolphål (till höger i bild) med brända ben i fyllningen. Foto från söder.

Figur 7. Schaktplan med de arkeologiska lämningar som påträffades i schakt 7. Med anledning av de arkeologiska lämningarna förslås att en ny fornlämning i form av en boplats registreras i Fornsök. Skala 1:800.

Tolkning och värdering av resultaten

Lämningarna förmodades initialt kunna utgöra en del av en förhistorisk boplatz med möjligt samband till gravfältet söder om utredningsområdet. Brända ben i stolphål förekommer oftast i boplatzkontexter, men kan ibland också ha en kultisk innebörd.

En viss källkritisk aspekt bör appliceras på tolkningen av stolphålet. Det finns naturligtvis en möjlighet att benen fått en felaktig datering. Även om ¹⁴C-datering av brända ben har visat sig vara en lika god metod som datering av kol (Ekholm 2015) går det inte att utesluta andra felkällor, exempelvis kontamination från den omgivande miljön.

Även andra mindre tänkbara förklaringar, såsom reservoareffekten (se exempelvis Guinard 2006) kan påverka provets datering. Det kan också vara nyttigt att ifrågasätta vad det är som egentligen daterats och hur de brända benen relaterat till stolpens funktion. I slutändan bedöms dateringen av stolphålet som korrekt och att det antingen hör till torpbebyggelsen eller till perioden av militär aktivitet på fältet.

Rännan som daterats till sen vikingatid eller tidig medeltid är däremot av större intresse. Möjligtvis rör det sig om en väggränna till ett bostadshus av medeltida typ (se jämförande exempel i Ramström & Strengbom 2016). Även om kända boplatser saknas är förutsättningarna goda längs med åsryggen och i och med gravfältet finns en konstaterad närvaro under järnåldern. Vidare arkeologiska insatser i området kan därför svara på frågan om boplatsernas lägen under övergången mellan järnålder och medeltid.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Syftet med utredningen var att klargöra om fornlämning berörs av de planerade bygg- och anläggningsarbetena inom fastigheten. På den yta där byggelsen planeras konstaterades inga fornlämningar. I tomtens sydvästra hörn framkom en ränna som möjligtvis utgör en huslämning från tidig medeltid. Med facit i hand kunde fler schakt ha dragits över ytan för att spåra en eventuell parallell ränna och därmed ge en tydligare bild av fornlämningens karaktär. I övrigt gjordes inga undantag från undersökningsplanen.

Referenser

Tryckta källor

- Ekholm, T. 2015. A cross-check of radiocarbon dates from Stone Age sites in Northern Sweden. *Fornvännen vol. 110*, nr 4, s. 227–240.
- Guinard, M. 2006. Dateringsproblematiken. I: Guinard, Michel & Vogel, Pierre (ed). *Stormossen. Ett senmesolitiskt boplatsskomplex i den yttre uppländska skärgården*. SAU Skrifter 20, s. 201–205.
- Hofberg, H. 1868. *Nerikes gamla minnen, sådana de ännu qvarlefva i fornlemningar, fornfynd, aflevvor av medeltidens kyrkliga konst, folklif, sägner, folkspråk, m.m. Ett bidrag till fäderneslandets fornkänedom, konst- och odlingshistoria*. Örebro.
- Karlenby, L. 2012. *Stenar i ring och på rad. Undersökning invid domarringarna "Norrby stenar"*. RAÄ 102, Hallsbergs socken och kommun, Örebro län. Särskild arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Arkeologgruppen rapport 2012:6.
- Meijer, B., Westrin, T., Berg, R.G., Söderberg, V. & Fahlstedt, E. (red.). 1904–1926. *Nordisk familjebok* [Elektronisk resurs]: konversationslexikon och realencyklopedi. Ny, rev. och rikt ill. uppl. Stockholm: Nordisk familjeboks förlag. Tillgänglig på Internet: <http://runeberg.org/nf/>
- Ramström, A. & Strengbom, E. 2016. *Kvarteret Venus*. RAÄ-nr Södertälje 133:1, Södertälje socken och kommun, Södermanland. Arkeologisk undersökning. Arkeologgruppen rapport 2016:83.

Kartor och arkivmaterial

HISTORISKA LANTMÄTERIAKTER

Rikets allmänna kartverks arkiv

AKT J112-65-11. Häradsekonomiska kartan. Hallsberg. 1864–1867.

Lantmäterimyndigheternas arkiv:

AKT 18-kua-110. Arealavmätning. Kumla. 1815.

Bilagor

Bilaga 1. Anläggningstabell

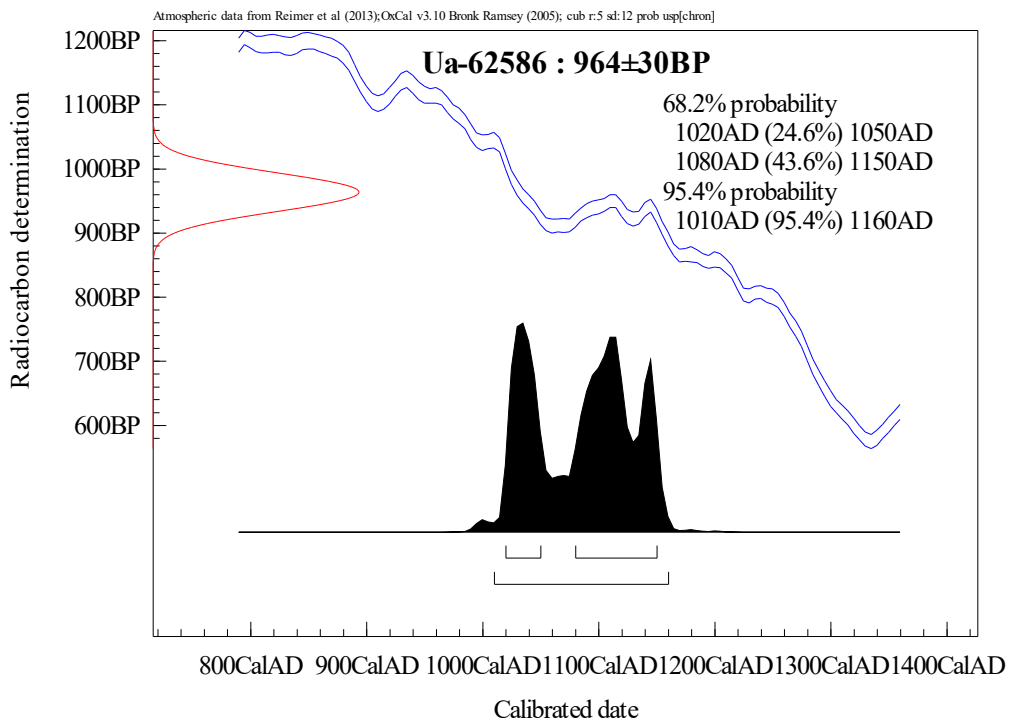
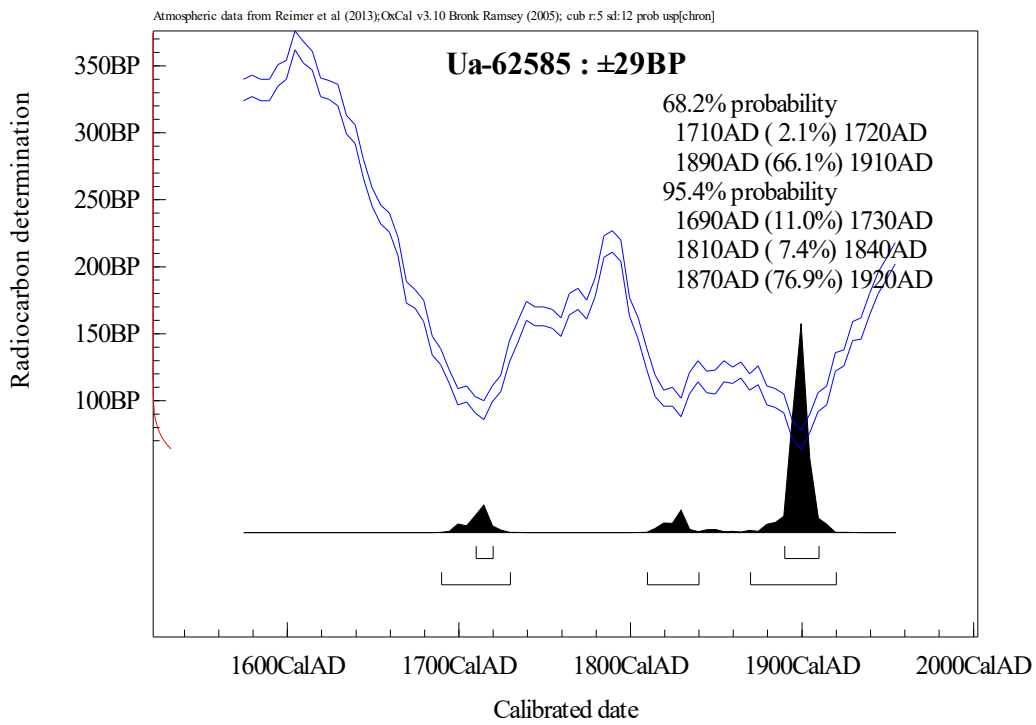
ID	Typ	Storlek (m)	Beskrivning (m)
A12	Stolphål	0,30 Ø 0,11 djup	Stenskott med 0,1x0,1x0,7 meter stora stenar. Skarpa nedgrävningskanter och sluttande sidor. Skålformad, aningen ojämn. Spetsig botten. Fyllning av gråbrun sandig silt. En mindre mängd brända ben genom hela fyllningen.
A13	Ränna	0,35 brett 0,05 djupt	Fyllning av gråbrun grusig sand med inslag av kol och en mindre mängd stenar där den största är 0,15x0,10x0,05 meter stor.

Bilaga 2. Schakttabell

ID	Längd (m)	Djup (m)	Beskrivning (m)	Anläggningar
S1	12x1,3	0,30–0,40	0,25–0,30 matjord. I botten finsandig morän.	
S2	12x1,3	0,30–0,40	0,20–0,40 matjord. I botten finsandig silt. Östra delen lite svartflammig med kolfnyk.	
S3	10x1,3	0,30	0,25 matjord. I botten sandig silt.	
S4	13x1,3	0,30	0,25 matjord. I botten sandig silt. Plogspår.	
S5	13x1,3	0,30–0,70	0,25 matjord. I östra delen av schaktet finns gropen A8.	
S6	13x1,3	0,3	0,25 matjord. I botten fingrusig sand.	
S7	17x1,3	0,30–0,40	0,30 matjord. I botten fingrusig sand. Schaktet är utvidgat 3 meter åt sydöst.	A12 A13
S8	10x1,3	0,40	0,25 matjord. I botten rostflammig yta.	
S9	10x1,3	0,40	0,40 matjord. I botten fingrusig sand.	
S10	10x1,3	0,40	0,35 matjord. I botten rostflammig sand.	
S11	10x1,3	0,40	0,35 matjord. I botten fingrusig sand.	
S12	9x1,3	0,40	0,35 matjord. I botten fingrusig sand.	

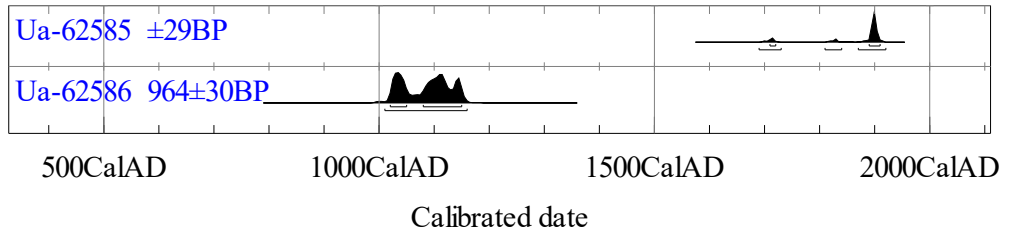
Bilaga 3. ¹⁴C-dateringar

Ångströmlaboratoriet, Uppsala universitet

Atmospheric data from Reimer et al (2013); OxCal v3.10 Bronk Ransley (2005); cub r:5 sd:12 prob usp[chron]

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2019:37

